

Malmö högskola
Lärarytbildningen
Skolutveckling och Ledarskap

Examensarbete
15 högskolepoäng

Vad är syftet med slöjden?

What is the purpose of Slojd?

Lena Arnoldi

Lärarexamen 210hp
Lärarytbildning 90hp.
2009-11-09

Examinator: Björn Lundgren
Handledare: Annette Byström

Sammanfattning

Arnoldi, Lena (2009) *Vad är syftet med slöjden? (What is the purpose of Sloyd?)*.

Skolutveckling och Ledarskap, Lärarutbildningen, Malmö Högskola.

Studiens syfte i korthet har varit att ta reda på hur slöjdlärare tolkar den nationella kursplanen för slöjd i en vidare bemärkelse än själva hantverkskunnandet. I detta syfte har sex slöjdlärare med olika bakgrund intervjuats. Inledningsvis har i arbetet gjorts en översikt över slöjdämnets historia, forskning kring praktiskt och intellektuellt arbete i förening och den rådande samhällssynen på kunskap. Sedan har en tolkning av den nationella kursplanen för slöjd gjorts utifrån mitt eget perspektiv och även de intervjuade slöjdlärarnas. Resultatet som framkommit pekar på att slöjdämnets egentliga nytta är större än själva hantverkskunnandet, men svår att definiera, och att ämnets långsiktiga syfte behöver tydliggöras. Avslutningsvis har också ett eventuellt byte av namn för ämnet diskuterats, för att om möjligt i detta förtydliga dess egentliga syfte.

Ämnesord

Grundskola, handlingsberedskap, kreativitet, praktiskt arbete, samhällsnytta, slöjd.

Lena Arnoldi
Skyttelinjen 29
226 49 Lund

Handledare: Annette Byström
Examinator: Björn Lundgren

Förord

Under en kort period i slutet av 1800-talet fick den svenska slöjdundervisningen efter Otto Salomons modell stora framgångar internationellt. Den kallades då *Sloyd* (se vidare 2.2 Sloyd – en svensk export, i denna text). De tankar som låg till grund för den tidens pedagogiska slöjdundervisning har många likheter med den pedagogik vi idag förväntas använda för slöjdämnet. Trots att det då enbart handlade om träslöjd, och idag innefattar både trä-, metall- och textilslöjd, har jag valt att använda detta ord i den engelska titeln för min studie, eftersom jag vill skilja dagens pedagogiska slöjdundervisning i skolan från själva hantverket – *crafts, handicraft*.

En ny kursplan för slöjdämnet

Just i dagarna har ett förslag på ny kursplan för slöjd i grundskolan kommit ut på en första remissomgång. Den är alls inte klar att varken använda eller ens att hämta några helt klara tankegångar ur, men den ger ändå en liten indikation på vartåt det lutar med följande citat från inledningen:

Att tillverka föremål och bearbeta material med hjälp av redskap är ett grundläggande sätt för människan att tänka och uttrycka sig. Denna förmåga är väsentlig för både individens och samhällets utveckling. Begreppet slöjd innefattar att vara händig, uppfinningsrik och klok. Slöjdämnet bidrar till att utveckla kreativa personer som kan ta initiativ och har förmåga att lära genom erfarenheter, vilket efterfrågas överallt i vårt samhälle (Skolverket, 2009).

Ett stort tack

Att skriva examensarbetet, ha familj och sköta en lärartjänst på samma gång har inte varit helt enkelt. Därför vill jag passa på att rikta ett stort tack till min förstående familj, min inspirerande slöjdkollega och till alla andra som hjälpt, uppmuntrat och stöttat mig under arbetets gång.

Lund i oktober 2009

Lena Arnoldi

Innehåll

Sammanfattning	3
Ämnesord	3
Förord	4
En ny kursplan för slöjdämnet	4
Ett stort tack	4
Innehåll	5
1 Inledning	7
1.1 Syfte	8
1.2 Frågeställningar	8
2 Litteratur	9
2.1 Skolslöjdens historia i korthet	9
2.2 <i>Sloyd</i> – en svensk export	10
2.3 Pedagogernas syn på hand och intellekt	11
2.4 Nyttan med det praktiska arbetet	11
2.5 Vårt samhälles syn på kunskap	12
2.6 En tolkning av kursplanen för slöjd	13
2.6.1 Ämnets syfte och roll i utbildningen	14
2.6.2 Mål att sträva mot	14
2.6.3 Ämnets karaktär och uppbyggnad	14
2.6.4 Mål att uppnå	15
2.6.5 Bedömningens inriktning	15
2.6.6 Betygskriterier	16
3 Metod	17
3.1 Val av metod	17
3.2 Nyckelordsområden och övergripande teman vid intervjuerna	18
3.3 Urval	19
3.4 Etiska överväganden	19
3.5 Genomförande	20
3.6 Analysmetod och tillförlitlighet	21
4 Resultat och analys	22
4.1 Tankar kring syftet med slöjden	22
4.2 Tolkning av nyckelord i den nuvarande kursplanen	22
4.2.1 <i>Tekniker, metoder och material</i>	22
4.2.2 <i>Handlingsberedskap</i>	23
4.2.3 <i>Estetiska värden</i>	23
4.3 Tankar kring dagens kursplan och en ny sådan	24
4.4 Samhällsnyttan med slöjden i ett större perspektiv	24
5 Diskussion	26
5.1 Knappen och synen på slöjdämnet	26
5.2 En föräldrad kunskapssyn	27
5.3 Den svårtolkade kursplanen	28
5.5 Slutsatser och följder	28
Referenser	30
Bilagor	32
Bilaga 1 Förfrågan om intervju	32
Bilaga 2 Teman vid intervju av Slöjdlärare inför examensarbete hösten 2009	34

1 Inledning

Varför har vi slöjd? Enligt min uppfattning råder det en konflikt i den frågan. Denna, min uppfattning grundar sig på mina erfarenheter från flera år som obehörig slöjdlärare, och från tiden för mina ämnesstudier i Umeå. Den springande punkten tycks vara att ingen riktigt kan sätta ord på varför vi har slöjd, jag själv inkluderad, trots att de flesta är eniga om att slöjden är ett bra och populärt skolämne. Detta visar sig i det mesta av den lilla forskning vi har om ämnet. I den nationella utvärderingen av grundskolan 2003, också kallad NU-03 (Skolverket, 2005), kan vi bl.a. läsa att slöjden visserligen är mycket uppskattad, men att nyttan med ämnet i ett längre och vidare perspektiv fortfarande är oklar både för elever, för föräldrar och t.o.m. för vissa av slöjdlärarna själva.

... jag tror det hänger mycket på oss, vi som jobbar med slöjd, dels måste vi kunna föra fram det på ett sätt ... så att folk förstår att det inte bara är att lära sig virka för att ha något att göra på ålderdomshemmet, utan att försöka hjälpa människor, inte bara barnen, att se det här vidare perspektivet...(citat intervju, TS2).

En vanlig uppfattning är att man i slöjden ska lära sig hantverksmoment som kan komma till nytta i vuxenlivet, såsom den tekniska förmågan att sy i en knapp, brodera en viss typ av stygn eller att hyvla en bräda. Men handlar ämnet bara om det här? Vore det så enkelt kan jag förstå dem som ifrågasätter slöjdundervisningens berättigande i den moderna skolan. Men när eleverna inte ens förstår sambandet mellan millimeter och centimeter, eller om de inte har en aning om att bomull kommer från en växt, eller hur en hammare ser ut, och inte ens vet hur man tar reda på detta, hur kan vi då lägga fokus på knappar och hyvling? Och när cheferna för våra stora internationella företag efterlyser kreativa människor som kan tänka självständigt och processinriktat (Troedsson, 2009), borde vi då inte ta fram ett annat, större och djupare syfte med ämnet att koncentrera oss på? Ett syfte som jag hävdar finns inskrivet i våra styrdokument, men som vi uppenbarligen har så svårt att tolka och förmedla. I den nationella kursplanens inledning för slöjdämnet kan man bl.a. läsa följande om slöjden.

... bidra till elevernas allsidiga utveckling ... innebär manuellt och intellektuellt arbete i förening ... skapa medvetenhet ... och förståelse ... lägga grund för nytänkande ... utveckla kunskaper som ger en beredskap för att klara uppgifter i det dagliga livet ... (s.91).

Vad betyder egentligen de här orden? Varför tolkar vi dem så olika, och hur ska vi tolka dem? För att om möjligt skapa lite klarhet i alla dessa frågor har jag valt att forska kring

vad som är det egentliga syftet med slöjdundervisningen i skolan. Vid en första genomläsning av den nationella kursplanen för slöjd kan den kanske tolkas som tidigare ovan, sy i en knapp och hyvla en bräda, men efter en mer analytisk läsning ser jag ett helt annat syfte med ämnet, men har jag fel? Och hur ser mina mer erfarna kollegor på saken? Min uppfattning är att vi ofta använder ett ypperligt ämne till fel saker. Vad jag vill veta är om jag är ensam om denna tolkning av den nationella kursplanen, eller om den delas av fler. Jag vill också finna de ord som på ett korrekt och samtidigt begripligt sätt beskriver nyttan och syftet med slöjden. Detta för att kunna motivera mitt ämnes relevans i 2000-talets skola.

1.1 Syfte

Studiens syfte är att undersöka hur slöjdlärare uppfattar och tolkar det som står skrivet i den nationella kursplanen för slöjd utifrån ett antal nyckelordsområden hämtade ur densamma. Syftet är också att försöka utläsa deras tankar kring, och attityder till, effekten av slöjdundervisningen i ett längre och samhällsnyttigt perspektiv, och i en vidare bemärkelse än själva hantverkskunnandet.

1.2 Frågeställningar

Hur uppfattar och tolkar slöjdlärare texten i den nationella kursplanen för slöjdämnet utifrån nyckelordsområdena -

- tekniker, metoder material?
- handlingsberedskap?
- estetiska värden?

Hur ser slöjdlärare på sitt ämne i ett längre och samhällsnyttigt perspektiv bortom själva hantverkskunnandet?

2 Litteratur

I kapitlet ges en kortfattad beskrivning av den svenska slöjdundervisningens historia samt olika synvinklar på praktiskt arbete inom pedagogisk verksamhet. Vårt samhälles syn på kunskap förr och nu behandlas och avslutningsvis görs en sammanfattande tolkning av den nationella kursplanen för slöjd.

2.1 Skolslöjdens historia i korthet

Slöjdundervisning introducerades i den svenska skolan redan i slutet av 1800-talet. Till att börja med låg slöjden utanför schemat (Borg, 1995:40), men de skolor som valde att undervisa i ämnet kunde få statsbidrag till lärarlönerna vilket gjorde att många skolor tidigt introducerade slöjdundervisningen (Borg, 2001:10f).

Införandet av slöjdundervisning i skolan var till största del politiskt betingat. Under senare hälften av 1800-talet kritiserades skolan för att vara en alltför *teoretisk pluggskola* som behövde *vitaliseras* (ibid. 11). Samtidigt skulle undervisningen vara nyttig och utvecklande och här passade slöjden väl in. Man trodde sig också kunna bidra till behovet hos bonde- och arbetarklassen av att ha kunskap om tillverkning och reparation av bruksföremål. Slöjdundervisningen betecknades flickslöjd och gosslöjd, och redan från början var skillnaderna mellan de båda slöjdarterna stora. Flickslöjden skulle vara nyttig och praktiskt betingad. Den bedrevs ofta i större grupper med gemensam undervisning i syfte att lära eleverna nyttiga hantverkskunskaper inför vuxenlivets roller som hustrur och husmödrar. Gosslöjden benämndes som mer individuell och personlighetsutvecklande, men i gengäld förekom den inte lika ofta i skolorna som flickslöjden (Borg, 1995:41ff).

Under 1900-talets tidigare del blev målbeskrivningen för goss- och flickslöjd mer likriktad, men fortfarande betonades självständigheten mer i gosslöjden och nyttan mer i flickslöjden. Dock förväntades nu även pojkar kunna klara nyttigheter som att sy i knappar och stoppa hål (ibid. 52).

Från tiden för andra världskriget och framåt började man tala om en vidare nytta med den praktiska undervisningen i skolan. Tanken på en utveckling av hela individen genom skapande arbete dök upp. Man tog i Sverige stort intryck av den amerikanska progressivismen och John Deweys tankar kring vikten av det praktiska arbetet (Linde, 2007:25ff). 1955 blev slöjd ett obligatoriskt ämne i skolan och när den gemensamma

grundskolan infördes 1962, fick slöjden och de övriga praktiska ämnena stort utrymme (Borg, 2001:11ff). Med Lgr69 infördes obligatorisk slöjdundervisning i båda slöjdarterna för både flickor och pojkar i årskurs 3-9. Detta justerades något i Lgr80 där möjligheten till ett val av slöjdart öppnades upp för högstadieläverna. I den nuvarande kursplanen, Lpo94, betecknas ämnet rätt och slätt som slöjd, och nu förväntas lärarna i de båda slöjdarterna sätta ett gemensamt betyg för elevens insatser (ibid. 15).

2.2 Slöjd – en svensk export

Ett av de stora namnen inom svensk slöjdhistoria är Otto Salomon. Han drev i slutet av 1800-talet en slöjdskola på Nääs i Västergötland, där han utformade ett undervisningssystem för pedagogisk slöjd. Grundläggande var att hand och intellekt skulle samverka i det problemlösande arbetet, och stor vikt lades vid att eleven själv fann arbetet intressant. Man poängterade självständighet och personlig utveckling, samt att det estetiska sinnet skulle utvecklas i arbetet. Övningarna var planerade i detalj för att underlätta undervisningen som skulle skötas av pedagoger, inte hantverkare, och allt som tillverkades skulle bli användbart (Thorbjörnsson, 2008:40f).

Internationellt utvecklades under samma tid progressivismen och i samband med detta spred sig intresset för den svenska slöjdundervisningen över världen. Under flera år besöktes Nääs av intresserade, både från Sverige och från många andra länder, som fick lära sig tillverka slöjdföremål i trä, och lyssna på Salomon när han föreläste om pedagogik och metodik. Dessa deltagare tog med sig Salomons idéer och startade slöjdundervisning enligt svensk modell i ett flertal länder. Gustaf Larsson, en av Salomons svenskfödda lärjungar, tog 1888 den pedagogiska slöjden till USA och utbildade där över 400 lärare, av vilka många var kvinnor, som sedan verkade över hela landet, samt i Mexico och på Cuba. Den svenska slöjdmodellen från Nääs uppmärksammades också vid världsutställningarna under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet (ibid. 42ff).

Salomon själv och de som trodde på hans pedagogik hade ingen stark förankring i de höga kretsarna av utbildningssystemen i sina respektive länder. Detta bidrog på sikt till att rörelsen tvingades tillbaka. Missuppfattningar av syftet med undervisningen, höga materialkostnader, lokala hantverksorganisationers traditioner och ett större intresse för de teoretiska ämnena var också bidragande orsaker till tillbakagången. Salomons undervisningsmetoder ansågs dessutom vara för rationella och för hårt styrande när nya

tankar om kreativitet och grupprocesser dök upp på den pedagogiska arenan i början av 1900-talet (ibid. 45ff).

2.3 Pedagogernas syn på hand och intellekt

Den amerikanske forskaren John Dewey har påverkat den svenska skolan mycket med sin reformpedagogiska syn på inläring. Dewey tog avstånd från tvång och fast disciplin och förordade istället en utgångspunkt i elevens egna behov och intressen för en god inläring. Uttrycket *learning by doing* har blivit en populär beskrivning av Deweys syn på vikten av det praktiska arbetet. Han menade att kunskapen inte kan anses vara befäst förrän den omsätts i en praktisk handling, där det sedan finns utrymme för att dra konsekvenser och omvärdera sina beslut (Sundgren, 2007:79ff). Här finns en klar koppling till det som beskrivs i slöjdprocessen, där man går från idé, via planering och genomförande till utvärdering av den färdiga produkten, men där det också finns plats för att dra konsekvenser och omvärdera beslut under arbetets gång (Grundskolan, Kursplaner och betygskriterier 2000, 2002:91).

En annan pedagog som förordade praktiskt arbete i kombination med intellektuellt är Célestin Freinet. Han menade att det praktiska och intellektuella ska värderas lika, och att allt arbete måste ha en mening för att kunskapen ska befastas (Nordheden, 2007:171ff).

Även pedagoger som Maria Montessori, Rudolf Steiner med waldorfpedagogiken och Loris Malaguzzi med Reggio Emilia filosofin, hade liknande tankar. Alla lade de stor vikt vid kombinationen av teori och praktik (Lindholm, 2007:144; Ahlquist, Gustafsson, Gynther, 2007:151; Dahlberg, Åhsén, 2007:191).

2.4 Nyttan med det praktiska arbetet

Det praktiska arbetet kan för många vara en lättnad och ett välkommet avbrott i vår annars så teoretiska skola. Även elever som i de teoretiska ämnena kan känna sig utanför upplever en större delaktighet i det praktiska arbetet (Gunnarsson, 2007:45f). Delaktighet är en avgörande faktor för det meningsfulla lärandet och för att eleven ska tillägna sig det kunnande som krävs för att nå målen enligt våra styrdokument (Selberg, 2002:9ff). *I det goda arbetet kopplas motiv/mål och känslor samman med teoretiska tankar och praktiskt utförande* (Abildtrup-Johansen, Rathe, Rathe, 2002:98).

Att arbeta praktiskt ger ett slags förtrogenhet, ett sätt att förankra kunskapen i kroppen genom att utföra samma moment om och om igen. Samtidigt övar man genom det

praktiska arbetet sin analytiska förmåga. I den praktiska processen tvingas man stanna upp och tänka över sina val, se sina misslyckanden, dra konsekvenser av sitt handlande och ta fram gammal kunskap i ett nytt sammanhang (Sjöman, 2008:46f).

I slöjdens praktiska arbetsform är det lätt att utgå ifrån elevens egna intressen och nyfikenhet. Detta är bästa sättet att skapa mening i lärandet enligt John Dewey (Sundgren, 2007:80). Därför bör vi i skolan göra vad vi kan för att stödja barnens nyfikenhet, stolthet och upptäckarglädje (Olsson, Olsson, 2008:76). Slöjd är ett ämne som barnen finner intressant, och där de känner stolthet för det de skapat (NU-03, 2005:34). I slöjden känner de också att kunskapen de får är värdefull och användbar (Bruner, 1977 i Selberg, 2002:39), om än inte i den utsträckning som kursplanen menar (NU-03, 2005:38).

Människan utvecklas genom kreativt skapande, men om rädslan för att misslyckas är för stor kan denna rädsla inverka hämmande på viljan att anta utmaningar (Brodin, Hylander, 2002, i Olsson, Olsson, 2008:76). I den nationella utvärderingen av grundskolan 2003 för ämnet slöjd kan man bl.a. läsa att eleverna upplever det som tillåtet att misslyckas i slöjden. De anser sig också kunna påverka mycket av sin inläring i slöjden, och de trivs och känner arbetsro där (NU-03, 2005:34ff).

2.5 Vårt samhälles syn på kunskap

Kunskapssynen i vårt samhälle har sedan länge dominerats av det teoretiska, mätbara och vetenskapliga. Detta går tillbaka så långt som till antikens Grekland och de stora filosoferna (Säljö, 2008:12). Både Sokrates och Platon fokuserade på att utveckla intellektet genom samtalskonst (Lindström, 2007:51f). Aristoteles vidgade visserligen kunskapsbegreppet till att omfatta fem kunskapsformer för att nå sanningen, *episteme*, *techne*, *fronesis (phronesis)*, *nous och sophia*, där *episteme* står för det teoretiska och vetenskapliga, *techne* för det tekniska kunnandet, *fronesis* för klokheten och praktisk kunskap, *nous* för intelligens och intuition och *sophia* för visdom och expertis (Aristoteles, 2003:120ff), men fram till idag har man i västvärlden framhållit det mätbara och teoretiska som viktigast. Som en följd av detta synsätt blir då det praktiska, icke mätbara, mindre viktigt (Sjöman, 2008:47f).

Idag kan man skönja en förändring i synen på kunskap. Den amerikanske forskaren Richard Florida talar i sin bok *Den kreativa klassens framväxt* om en ny samhällsklass i västvärlden. Den kreativa klassen, som vuxit fram under de senaste decennierna, är

enligt Florida ledande både vad gäller inflytande över samhällsstyre och ekonomi, samt inom kultur och media. I klassen ingår mellan tjugofem och trettio procent av den arbetande befolkningen i västvärlden, men dessa människor har proportionellt en betydligt högre procent av inkomsterna. Här återfinns allt ifrån musiker, konstnärer och designers till arkitekter, forskare och ingenjörer, och gemensamt för dem alla är deras kreativa förmåga. Inom denna klass är faktorer som kön, sexuell läggning eller ras helt oviktigt (2006:9f, 35f). Florida menar också att kreativiteten är nödvändig och en avgörande faktor i vår samhällsutveckling (2006:47).

I Skollagen 4kap. 1§ kan man läsa att:

Utbildningen i grundskolan skall syfta till att ge eleverna de kunskaper och färdigheter och den skolning i övrigt som de behöver för att delta i samhällslivet.

I Läroplanens inledande kapitel, Skolans värdegrund och uppdrag, finns följande text:

Kunskap är inget entydigt begrepp. Kunskap kommer till uttryck i olika former – såsom fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet – som förutsätter och samspelar med varandra. Skolans arbete måste inriktas på att ge utrymme för olika kunskapsformer och att skapa ett lärande där dessa former balanseras och blir till en helhet (Lpo94:6).

Det står också skrivet att:

Skapande arbete och lek är väsentliga delar i det aktiva lärandet (ibid.4).

Florida hävdar att gamla mönster där arbete, moral och plikt känsla betraktades som motsats till livet och fritiden håller på att lösas upp (2006:234ff), och att vi i samhället har en ny sorts människor med en ny syn på livet. De är kreativa både i sina värderingar, i sitt arbetsliv och i sin livsstil. Dessa människor menar Florida är den nya tidens vanliga människor (ibid.255).

2.6 En tolkning av kursplanen för slöjd

I de nationella kursplanerna för grundskolan beskrivs de förväntningar staten har för kvaliteten på den utbildning skolorna erbjuder i olika ämnen. Texten är öppen och lämnar stort tolkningsutrymme vad gäller arbetsmetoder och innehåll. Den är uppbyggd efter samma princip för de olika ämnena, med återkommande rubriker.

För det följande gäller alla sidhänvisningar Grundskolan Kursplaner och betygskriterier 2000 (2002:5f, 91ff). Texten som beskriver slöjdämnet innehåller tre tydliga nyckelordsområden. Dessa har använts som utgångspunkt vid intervju av slöjdlärarna i

denna undersökning. I de olika avsnitten av kursplanetexten återfinns formuleringar och ord som kan kopplas till dessa områden i varierande utsträckning (s.91ff).

- Tekniker, metoder och material
- Handlingsberedskap
- Estetiska värden

2.6.1 Ämnets syfte och roll i utbildningen

Under denna rubrik uttryckes ämnets koppling till läroplanen och nyttan för den enskilde individen på lång sikt, samt den samhällsnytta ämnet förväntas ge i stort (s.5).

I detta avsnitt av texten beskrivs till största del kunskaper som kan kopplas ihop med handlingsberedskap inför vuxenlivet – *allsidig utveckling, kreativitet, nyfikenhet, ansvarstagande, självständighet, förmåga att lösa problem, tilltro till den egna förmågan, beredskap för att klara uppgifter i det dagliga livet.*

Här talas också om *kunskap om miljö- och säkerhetsfrågor, medvetenhet om vikten av resurshushållning, nytänkande och nyskapande.* Även detta är kunskaper som kan betecknas som allmänna och samhällsnyttiga.

Enbart på ett fåtal ställen nämns ord som kan härledas direkt till slöjdtekniker och slöjdmaterial och då fortfarande i en vidare bemärkelse där kopplingen till medvetenhet inför vuxenlivets krav poängteras (s.91).

2.6.2 Mål att sträva mot

Detta avsnitt uttrycker vad ämnet ska utveckla hos eleven och de kunskapskvaliteter som är viktiga. Här läggs en grund för undervisningens utformning (s.5).

Även här handlar texten övervägande om det större perspektivet där handlingsberedskap inför det fortsatta livet står i centrum. Dock kan man se något fler ord och uttryck än tidigare som pekar på de båda nyckelordsområdena *Tekniker, metoder och material* och på *Estetiska värden – tillägna sig praktisk erfarenhet, arbetsmetoder, verktyg, redskap, lust, kreativt skapande* (s.91f).

2.6.3 Ämnets karaktär och uppbyggnad

Här beskrives ämnets kärna och viktiga perspektiv att ta in i undervisningen (s.5).

Först nu finner man ett helt stycke ägnat åt det manuella slöjdarbetet. Här talas om *förtrogenhet med olika arbetsmetoder inom slöjdområdet, kunskaper om material,*

verktyg, redskap, maskiner, ritningar, mönster och instruktioner, men fortfarande ligger tyngdpunkten på det vidare perspektivet med uttryck som *helhetsperspektiv, samverkan mellan tanke, handling, produkt och process, allsidig utveckling*. Här kan man också läsa att *slöjdämnet bidrar till begreppsbildning och begreppsutveckling inom såväl slöjd som andra skolämnen*. Detta exemplifieras med *matematik/storleksuppfattning* och *läs- och skrivutveckling* med hjälp av *instruktioner* och *dokumentation av slöjdprocessen* (s.92f).

2.6.4 Mål att uppnå

Detta betecknar en lägsta nivå av kunskaper efter femte respektive nionde skolåret (s.5).

Här blir texten av naturliga skäl mer konkret inriktad på själva slöjdandet och arbetet kring detta. Man talar om *arbetsmetoder, material, verktyg och redskap, färg och form*, men också om förmågan att kunna *föreslå idéer, motivera sina val, följa instruktioner, ta ansvar, beskriva och kommentera* processen, allmänna kunskaper som kan appliceras på vilket ämne, eller i vilket sammanhang som helst.

Uppnåendemålen för nionde skolåret nämner också förmågan att *ta hänsyn till ekonomiska, miljömässiga och funktionella aspekter*, vilket även det kan kopplas till handlingsberedskapen inför vuxenlivet (s.93).

2.6.5 Bedömningens inriktning

Avsnittet beskriver kunskapskvaliteter och ska användas som ett stöd för det lokala bedömningsarbetet (s.7).

Övervägande handlar även denna text om förmågor och kunskaper som eleven kan ha nytta av i ett längre och bredare perspektiv – *att utveckla och genomföra idéer, dra lärdom av erfarenheter, tillämpa kunskaper i nya situationer, lösa problem, bedöma det egna arbetet, se konsekvenser av olika val*. Man talar också om *självständighet, ansvarstagande och uthållighet*. Enbart en liten del av texten berör hantverksförmågor som att hantera *redskap, verktyg, material och arbetsmetoder*, eller estetiska värden som förmågan att bedöma *färg och form* (s.94).

2.6.6 Betygskriterier

Under denna rubrik beskrives kunskapsnivån för betygen Väl godkänd och Mycket väl godkänd (s.7).

I betygskriterierna för de högre betygsnivåerna ökar framförallt kravet på graden av självständighet vilket också kan kopplas till en utvecklad handlingsberedskap inför det fortsatta livet (s.94f).

3 Metod

Av tradition har inom samhällsvetenskapen mätbara kvantitativa forskningsresultat tidigare ansetts vara mer trovärdiga än kvalitativa analyser och tolkningar. Den akademiska världens krav för vederhäftig forskning har varit att resultaten ska vara möjliga att jämföra med resultat från annan forskning inom det givna området (Kvale, 2007:67f). Intervjuer har visserligen använts vid forskning, men då snarare som ett inledande steg för att hämta bakgrundsmaterial till fortsatt forskning än som forskningsmetod i sig själv (ibid.15). Under de senaste decennierna har inställningen till kunskap inom den samhällsvetenskapliga forskningen förändrats från att övervägande sträva efter att *kvantifiera objektiva data* till att idag *tolka meningsfulla relationer*. Synen på kvalitativa intervjuer som forskningsmetod har därmed ändrats och idag finns också ett relativt stort utbud av litteratur i ämnet (ibid. 16f).

Syftet med en kvalitativ forskningsintervju är att förstå respondentens livsvärld, att tolka dennes åsikter och att upptäcka attityder och fenomen (Kvale, 2007:35). Den kvalitativa forskningsintervjun ger med sitt flexibla tillvägagångssätt möjlighet att få inblick i människors upplevelser och värderingar (Bell, 2007:17), den lämnar plats för insamlande av information utöver det uttalade ordet genom t.ex. tonfall och mimik. Den ger också möjlighet att omedelbart gå vidare och fördjupa sig i vissa ämnen när tillfället yppar sig (Bell, 2007:158). En bra utförd intervju kan bidra till att respondenten utvecklar sina egna tankar och åsikter samt får nya insikter i det behandlade ämnet (Kvale, 2007:35).

En grundläggande del av arbetet kring en kvalitativ forskningsintervju är förberedelserna. Det är viktigt att skaffa sig goda kunskaper i ämnet som ska undersökas med hjälp av litteratur och teori, samt insikt i de förhållanden man kommer möta vid intervjuerna, som t.ex. hierarki och maktstruktur (Kvale, 2007:92f). Slutligen bör den som intervjuar ha en god förmåga att föra ett strukturerat samtal med stor lyhördhet och empati (ibid. 101).

3.1 Val av metod

Då denna studie handlar om attityder till vissa nyckelordsområden i en längre text, den nationella kursplanen för slöjdämnet, har det fallit sig naturligt att använda en kvalitativ forskningsmetod som intervjumetoden vid datainsamlingen. För att få fram så mycket attityder och personliga tolkningar av kursplanen som möjligt (Stukát, 2009:37) föll det

sig också naturligt att välja en halvstrukturerad intervjuform med enbart tre områden av nyckelord hämtade från kursplanen, samt två teman kopplade till dessa (3.5 Nyckelordsområden och övergripande teman vid intervjuerna). Dessa nyckelord har respondenten fått kännedom om, och uppmaning att sätta sig in i, i god tid före intervjutillfället, redan vid en första förfrågan via e-post (Bilaga 1. Förfrågan om intervju). Detta för att vara mycket tydlig med förväntningarna vid själva intervjun, och för att undvika missförstånd som kan leda till bortfall av respondenter efter avslutad intervju (Bell, 2007:157).

Att välja en relativt ostrukturerad intervjuform, som i detta fall, kan betyda att resultatet blir något subjektivt, men med tanke på syftet med studien bör denna metod ändå anses vara den bästa (Bell,2007:158). Däremot har intervjuarbetet förberetts med en större mängd samtal med kollegor och med min vft-handledare, för att ringa in nyckelordsområden och analysera fram frågeställningar att använda i intervjuerna (Stukát, 2009:125).

3.2 Nyckelordsområden och övergripande teman vid intervjuerna

Vid den inledande planeringen för denna undersökning har ett antal nyckelordsområden tagits fram ur kursplanetexten för att använda vid intervjuerna. Dessa ord återkommer i olika form genom hela texten och kan betraktas som grundläggande begrepp inom slöjdundervisningen i grundskolan (Grundskolan, Kursplaner och betygskriterier 2000, 2002:91ff).

- Tekniker, metoder och material
- Handlingsberedskap
- Estetiska värden

Vid intervjuerna har dessutom två övergripande teman använts, vilka har hämtats ur undersökningens syfte och frågeställningar.

- Tankar kring nyttan med slöjdundervisningen i allmänhet.
- Ett framtidsperspektiv där påverkan av, och samhällsnyttan med, slöjdundervisningen har diskuterats.

3.3 Urval

För att i viss mån motverka risken av subjektivitet och enkelriktning har respondenterna valts ut från olika typer av samhällen, skolor och upptagningsområden. I urvalsarbetet kontaktades 10 slöjdlärare, 4 manliga med inriktning trä- och metallslöjd, 4 kvinnliga med inriktning textilslöjd och 2 kvinnliga med behörighet i båda slöjdarterna. Av dessa intervjuades sedan sammanlagt 6 stycken, 2 män med behörighet i trä- och metall – i texten kallade TM1 och TM2, 1 kvinna med behörighet i både trä- och metallslöjd och textilslöjd – TMT, och 3 kvinnor med inriktning på textilslöjd – TS1, TS2 och TS3.

Respondenterna i undersökningen är mellan 44 och 63 år gamla och de har varit verksamma som slöjdlärare i allt från 7 till 37 år. Två har utbildat sig i Linköping, två i Göteborg, en i Uppsala och en i Umeå. Hos alla de intervjuade finns en stark förankring i hantverket och det estetiska. Tre av respondenterna har alltid vetat att de ville bli just slöjdlärare, två har hittat slöjdläraryrket via andra pedagogiska inriktningar och en har mer eller mindre kommit in i yrket av slumpmässiga skäl.

3.4 Etiska överväganden

Syftet med intervjuerna för denna undersökning har varit att försöka få fram spontana och trovärdiga tankar och attityder till nyckelordsområden och teman i den nationella kursplanen för slöjddämnet, och att utifrån dessa komma fram till användbara och bärande argument för slöjdens betydelse, något som förarbetet för intervjuerna visat att det finns ett behov av, och övervägande alla respondenter under intervjuerna också uttryckt en önskan om. Detta tillgodoser det etiska kravet på *fördelaktighet* som beskrivs av Steinar Kvale i *Den kvalitativa forskningsintervjun* (2007:110). Risken att någon respondent skulle kunna lida skada på grund av undersökningen är däremot ytterst liten då all data behandlats konfidentiellt och alla respondenter givits möjlighet att dra sig ur undersökningen efter avslutad intervju för att tillgodose det så viktiga *konfidentialitetskravet* (Stukát, 2009:131; Kvale, 2007:110).

För att informera respondenterna om undersökningens syfte har de vid den inledande kontakten angående intervju fått tillgång till de nyckelordsområden som intervjun skall utgå ifrån för att kunna sätta sig in i dessa (Bilaga 1. Förfrågan om intervju). De har också informerats om att intervjun skall bandas och att de kommer förbli anonyma vid hanteringen av materialet (Stukát, 2009:131).

Däremot har de intervjuade inte fått ta del av de teman och frågeställningar som använts vid intervjun (Bilaga 2. Teman vid intervju av Slöjdlärare inför examensarbete hösten 2009). Detta har inneburit en balansgång mellan respondentens rätt till information om undersökningens syfte och en strävan att inte påverka respondenten i de svar han eller hon givit, för att säkra kvaliteten av det insamlade materialet (Kvale, 2007:139f).

Min egen syn på det behandlade ämnet har naturligtvis också inneburit en påverkan på respondenterna och i förlängning också påverkat hela undersökningen. Detsamma gäller det relativt låga antalet respondenter som det, beroende på tidsfaktorn, givits möjlighet att intervjua (ibid. 130).

3.5 Genomförande

Vid själva intervjutillfället har respondenterna informerats ytterligare om att allt material behandlas konfidentiellt och att de när som helst under, eller efter intervjun, kan välja att inte delta i undersökningen. De har också informerats om att ljudfilerna kommer att raderas efter avslutat arbete med transkribering samt att materialet inte kommer att användas i annat syfte utan deras medgivande. Efter avslutad intervju har de sedan informerats ytterligare om undersökningens syfte och erbjudits en kopia av denna före publicering (Kvale, 2007:142; Stukát, 2009:132). Samtliga respondenter har avböjt detta och enbart velat läsa det färdiga arbetet efter publicering.

I intervjuerna har teman använts i ett försök att inhämta likartad information från alla respondenterna utan att för den skull begränsa samtalet (Bell, 2007:162; Bilaga 2. Intervjuteman), men i övrigt har samtalen förts framåt utifrån respondenternas egna tankar och de svar som framkommit.

Intervjuerna har inletts med allmänna frågor för att skapa bakgrund och få igång samtalen. Sedan har samtalen riktats in på nyttan med slöjdundervisningen i allmänhet, och i förhållande till målen i kursplanen kring de tidigare nämnda nyckelordsområdena.

- Tekniker, metoder och material
- Handlingsberedskap
- Estetiska värden

Avslutningsvis har samtalen förts in på ett framtidsperspektiv där påverkan av, och samhällsnyttan med, slöjdundervisningen har diskuterats.

Intervjuerna har alla utom en gjorts i respondentens slöjdsal och alla har bandats för att sedan transkriberas. Samtalen har pågått i mellan 45 och 60 minuter.

3.6 Analyismetod och tillförlitlighet

I anslutning till avslutad intervju har de inspelade ljudfilerna lyssnats igenom ett antal gånger för att förankra det gemensamma samtalet och redan här skapa en känsla för den insamlade informationen inför fortsatt analys (Kvale, 2007:166ff). Därefter har materialet transkriberats och i detta skede har talspråket omformulerats ytterst lite så att inte det skrivna stoffet ska vara omöjligt att förstå för en utomstående läsare, men ändå fortfarande ha karaktären av det muntliga samtalet (ibid. 156). I nästa skede har materialet tolkats med hänsyn både till ordval och sätt att framföra tankar och åsikter - engagemang i röst, tonläge, tvekan, pauser för eftertanke etc. (ibid. 182).

Tillförlitligheten i denna form av analys är svår att kontrollera och i detta skede kunde av den anledningen ytterligare en eller flera personer tagit del av materialet och bidragit med sina tolkningar (ibid. 188), men på grund av tidsbrist har det inte funnits möjlighet till detta.

4 Resultat och analys

Vid bearbetning av det transkriberade materialet har respondenternas svar sorterats och tolkats kring de tidigare nämnda nyckelordsområden och teman som använts vid intervjuerna.

4.1 Tankar kring syftet med slöjden

Vid en första diskussion om syftet med dagens slöjdundervisning använder sig respondenterna i huvudsak av formuleringar man kan finna i den nationella kursplanen. De talar om *tilltro till den egna förmågan, att träna upp olika förmågor, koppla ihop teori och praktik, lust, kunna planear, ta ansvar, kunna utvärdera, känsla för färg och form, konstruktion, förståelse, hantverket, handlingsberedskap, processen, motorik, uthållighet*. Det blir många lösryckta ord och meningar och ingen klar, koncis eller kortfattad formulering på det egentliga syftet med slöjdundervisningen. Respondenterna delger däremot en stark önskan att hitta denna typ av tydliga formuleringar för att hävda slöjdens betydelse både i och utanför skolan. I denna önskan att finna de rätta orden visar alla, utom en av respondenterna, både frustration och engagemang. En av respondenterna är dessutom mycket upprörd över det som behandlas i media:

... det är lagt fokus på nordiska undersökningar och världsundersökningar på hur viktigt det är med matte med jobb som ingenjörer och ... det nämns aldrig slöjd i media hur viktigt det är ...
(citrat intervju, TM2).

Intrycket är att respondenterna inte finner de förklarande orden i den nationella kursplanen. Enbart den som kommit in i yrket av en slump säger sig vara nöjd med att läsa direkt ur målen i kursplanen.

4.2 Tolkning av nyckelord i den nuvarande kursplanen

Redan vid den första förfrågan om en intervju har respondenterna fått ett antal nyckelord från kursplanen att ta ställning till. Dessa ord går att finna i hela kursplanen och förekommer i ett flertal olika formuleringar i texten.

4.2.1 Tekniker, metoder och material

Respondenterna är eniga om att tekniker är viktiga, men det går att märka en förändring i attityden till teknikkunskaperna från dem som har en äldre examen, ... *det är själva grunden i det hela ...*(citrat intervju, TS3), och till dem som har den färskaste utbildningen, ... *tekniker tycker jag nästan dom själva ... alltså dom kan ju komma på*

jättebra tekniker på att lösa grejor ... (citat intervju, TMT). De senare påpekar att de vill använda teknikkunskaperna som ett redskap för processen och inte som ett mål i sig, medan de tidigare uttrycker en oro för försämring i elevernas teknikkunskaper och vikten av att behålla dessa kunskaper. Dock anser även de med äldre examen att tekniken inte får styra arbetet.

Metoder tycks för de intervjuade betyda i stort sett samma som tekniker, och alla nämner vikten av att få prova på att arbeta med olika material. Man tror däremot att det är just kunskaper inom tekniker, metoder och material som utomstående förknippar med slöjdundervisningen och att detta bottnar i egna erfarenheter från slöjden i skolan. Ur detta kan tolkas dels att man anser att tidigare kursplaner varit mer teknikorienterade, men också att dagens tolkning av nuvarande kursplan är annorlunda än tidigare, t.ex. då denna var ny.

4.2.2 Handlingsberedskap

Vid frågan om tolkningen av ordet handlingsberedskap svarar en av de intervjuade spontant - *det jag INTE läser in är att sy i en knapp eller laga sina kläder* (citat intervju, TS1). En annan respondent ger exempel på en elev som berättat att hon haft stor nytta av sina kunskaper i processtänkandet från slöjden i sin utbildning vid högskolan (TS2). Dessa båda respondenter vill genast ta fram ett större perspektiv för handlingsberedskapen än enbart de praktiska kunskaperna, ett perspektiv som pekar mot samhällets utveckling och behovet av kreativa människor med förmåga att utvecklas och att hela tiden lära nytt.

De övriga respondenterna talar först om nyttan av de rent praktiska kunskaperna som att t.ex. kunna laga en trasig stol eller sy upp en gardin -... *då tänker jag att dom förstår om man har en stol som går sönder hemma, då kan man laga den ...* (citat intervju, TMT).

Efter att ha samtalat en längre stund om synen på handlingsberedskapen kommer de dock också fram till att det är något mer än bara de praktiska kunskaperna som bör innefattas i ordet -...*att man förstår hur det ska gå till att lösa ett problem ...* (TMT), men vissa av respondenterna når i sina uttalanden aldrig riktigt fram till det vida perspektivet som de första respondenterna spontant vill framhäva.

4.2.3 Estetiska värden

Samtliga respondenter hävdar vikten av det estetiska, men uppfattningarna om hur detta ska förmedlas till eleverna går isär. Här kan man se samma uppdelning som vid

diskussionerna om handlingsberedskapen. En av de intervjuade ser en möjlighet att utveckla elevernas estetiska sinne genom att bjuda på upplevelser och intryck.

... dom måste också få möta ... titta på vad andra konstnärer gör. Man inspireras alltid av andra och det känner jag att om dom ska lyckas att nå de här estetiska värdena så måste dom få ganska mycket input ... och det måste inte vara anpassat till barnens nivå utan det kan vara konstverk och skickliga konsthantverkarens arbeten (citat intervju, TS1).

En annan påpekar att det måste finnas plats för både de riktigt konstnärliga eleverna och de som kan utveckla ett estetiskt synsätt. Övriga respondenter menar att det estetiska till största del ska utgå ifrån eleven och dennes uppfattning om vad som är vackert. *-Visst pratar vi om det som är vackert och det som känns skönt och ...* (citat intervju, TM2) *- att inte tänka fyrkantigt ... ett sätt att se formen ...* (citat intervju, TM1). Man vill hjälpa till att göra slöjdstret fint, men vill inte påverka elevens smak så som den första respondenten och i viss mån även den andra vill.

4.3 Tankar kring dagens kursplan och en ny sådan

Då frågan om vilket eller vilka av ovan nämnda områden som väger tyngst i den nuvarande kursplanen varierar svaren. En respondent nämner handlingsberedskapen, en annan processen och handlingsberedskapen i kombination, ytterligare en poängterar processen i sin helhet, en lägger tyngden på teknikerna och en har ingen egentlig uppfattning i frågan.

De intervjuade menar alla att den nuvarande kursplanen är väldigt öppen för olika tolkningar. Detta ser en del som en stor fördel och andra som en nackdel. Flera av dem efterlyser en större tydlighet i den nya kursplanen som ska komma, men man kan också skönja en rädsla för att bli mer bunden i sitt sätt att undervisa, en rädsla för att kraven ska öka.

4.4 Samhällsnyttan med slöjden i ett större perspektiv

För att på ett smidigt sätt komma fram till samtalet och tankarna kring den övergripande samhällsnyttan av slöjdundervisningen i ett långt och brett perspektiv, inleddes denna del av intervjuerna med några andra frågor. Respondenterna ombads fundera kring vilka insikter och kunskaper man hoppades att eleverna skulle få med sig från slöjden i sitt fortsatta liv och vuxenlivet, samt den personliga påverkan man som lärare hoppades kunna göra på eleven inför framtiden.

Här talar man om *lusten till hantverket, modet att skapa, förmågan att se samband, nyttoaspekten, tilltron till den egna förmågan*, återigen ord som hämtats mer eller mindre direkt ur nuvarande kursplan, men man nämner också *-Att hantverket tar tid och måste få göra, det är roligt, det är störst* (TS3). Någon talar om *...känslan av att ha gjort nåt eget...att känna glädje...ja, alltså nöjda barn* (TM2). En annan vill trycka på att *handens arbete* är viktigt för *...hela människan* (TS2), medan en berättar om något han skriver till niorna vid sin bedömning av deras slutuppgift *-P.s. Jag blir inte ledsen om du inte blir slöjdlärare* (TM1). Alla vill de att deras elever ska få med sig slöjdundervisningen i skolan som något positivt och värdefullt, som en tillgång, något som kan berika deras vuxenliv.

När samtalet kommer in på tankarna kring en samhällsnytta med skolans slöjdundervisning dröjer det innan respondenterna formulerat sina åsikter i frågan, men efter en stunds diskussion kommer orden. Man menar att slöjden kan ge människor förmågan att tänka självständigt, och att forskning visat att det är just sådana människor som världen behöver nu och i framtiden. Respondenten nämner här forskaren Richard Florida. Slöjden, anser man, är en bidragande orsak till vårt relativt lilla lands stora framgångar inom internationell design. Här drar man likheten med musikskolans påverkan på den svenska storheten inom den internationella musikbranschen. Man talar också om att bidra till nyskapande miljötankande för vår jords överlevnad, och om hantverkets helande kraft för trötta, sjuka och utbrända människor i vårt allt mer stressade samhälle.

... man måste tänka om lite grand i vårt samhälle ... det vill jag ha in i slöjden ... tankar med en god utveckling, en god design som solcellslampor som man kan använda var som helst i världen, eller ... när man gör som ett projekt att man syr en sovsäck som man kan ha för hemlösa ... sättet att tänka och kreativa lösningar som tjänar till många syften för det mänskliga och liksom tekniska. Det skulle jag vilja röra lite mer vid så att dom kan se ... att det man gör här inne det finns ... ute i samhället så finns det också knytpunkter i ett större perspektiv ... och inte stanna vid knappen ... utan någonstans kan det vara ett litet frö ... (citater intervju, TS1).

5 Diskussion

I den inledande intervjun för den här undersökningen svarade respondenten följande på frågan om hur hon tolkar ordet *handlingsberedskap* i kursplanen – *det jag INTE läser in är att sy i en knapp eller laga sina kläder* (citat intervju, TS1). Just i de här orden kommer jag tillbaka till upptakten för min studie.

Vid ett möte på den skola där jag arbetar satt jag och försökte förklara min syn på slöjdundervisningens syfte. De rätta orden hade svårt att komma fram och jag blev mer och mer frustrerad. Då sa en av de närvarande – *men eleverna måste väl ändå lära sig hur man syr i en knapp*. Jag försökte då förklara att de måste lära sig *att de kan sy i en knapp – inte exakt hur detta går till*, men det kändes precis som om ingen förstod vad jag menade. Jag saknade de rätta orden för att beskriva det syfte jag ser med slöjdundervisningen, och i denna lilla händelse väcktes min första tanke till detta arbete.

Studiens syfte är att undersöka hur slöjdlärare uppfattar och tolkar det som står skrivet i den nationella kursplanen för slöjd utifrån ett antal nyckelordsområden hämtade ur densamma. Syftet är också att försöka utläsa deras tankar kring, och attityder till, effekten av slöjdundervisningen i ett längre och samhällsnyttigt perspektiv, och i en vidare bemärkelse än själva hantverkskunnandet (1.1 Syfte).

5.1 Knappen och synen på slöjdämnet

Vid intervjuerna har i stort sett alla respondenter, liksom jag själv, uttryckt en oförmåga att finna de rätta orden för att beskriva det slöjden ska lära eleverna, och den vidare nyttan med ämnet. Intressant är dock att nästan alla de intervjuade slöjdlärarna vid en längre och mera ingående diskussion kunde se en samhällsnyttig aspekt av sitt ämne i likhet med vad Richard Florida beskriver i sin bok *Den kreativa klassens framväxt*. En av respondenterna nämner t.o.m. Florida och hans forskning.

... Florida ... som har tittat på ... hur stort behovet kommer att vara av dom här som kan tänka lite i nya banor ... här hoppas jag att slöjden kan vara en liten sådan som vänder upp och ner på saker ibland ... nyskapande ... (citat från intervju, TS1).

Florida talar i sin bok om en ny samhällsklass som är kreativ, problemlösande och drivande i sitt sätt att leva och arbeta (2006:9ff). I Svenska akademins ordlista får man följande förklaring på ordet kreativ - *skapande, nydanande, produktiv* (SAOL på nätet). Mycket av det Florida uttrycker i sin beskrivning av den kreativa klassen kan man också återfinna i den nationella kursplanen för slöjd. Bland annat under rubriken

Bedömningens inriktning nämns förmågorna att ... utveckla och genomföra egna idéer ... dra lärdom av erfarenheter ... tillämpa kunskaper i nya situationer ... (s.94). Detta är alltså vad vi ska bedöma i slöjdamnet, men ändå sitter vi fast i uppfattningen om *knappen* – varför?

5.2 En föråldrad kunskapssyn

Den rådande synen på kunskap i västvärlden grundar sig till stor del på vad de stora tänkarna från antikens Grekland hävdade. Sokrates och Platon strävade efter att utveckla intellektet, och fortfarande anses över lag det mätbara och teoretiska vara viktigare än det praktiska kunnandet (Säljö, 2008:12). Aristoteles teori om fem olika kunskapsformer (Aristoteles, 2003:120ff), stämmer visserligen betydligt mer med synen på den nya kreativa samhällsklassen Florida talar om, men ändå håller vi i skolans värld fast vid det mätbara och teoretiska som högre och bättre (Troedsson, 2009). Vi diskuterar också att införa nationella prov i slöjden och de andra praktiska ämnena, vilket även det kan tolkas som en strävan mot teoretisering och mätbarhet.

Troligen är den rådande synen på kunskap en bidragande orsak till att de intervjuade slöjdlärarna känner ett behov av att hela tiden hävda vikten av handens arbete kontra det teoretiska i skolan.

... visst kan man få höra vissa kommentarer, men dom får man ju svara på ... det är en ständig kamp ... (citrat intervju, TS3).

... inte för min existens, utan för att ungarna faktiskt ska få göra det hantverksmässiga ... det är inte så att man är negativ, men man glömmer bort det ... för vårt ämne är ju inte så stort ... därför måste man göra sin röst hörd. Gör man inte det, tar man inte vara på det som lärare då kan man försvinna (citrat intervju, TS2).

Kan denna *kamp* vara en orsak till att man inom slöjdlärarkåren inte riktigt kan komma fram till en förklaring på varför ämnet är viktigt? Man lägger energin på att hävda handens arbete här och nu, inte på vad denna inlärningsform kan ge som effekt för människans på lång sikt. Vi vet att eleverna mår bra av att arbeta praktiskt, både de som trivs i skolan och de som finner den teoretiska delen av skolarbetet svår (Gunnarsson, 2007:45f). Vi vet också att det praktiska arbetet hjälper till att förankra de teoretiska kunskaperna hos eleverna (Sjöman, 2008:46f). Dessutom vet vi att arbete med t.ex. korsstygn kan ha en positiv effekt på strokepatienter, och att det någonstans där emellan också finns den lugnande inverkan handens arbete kan ha på den stressade människan i dagens samhälle (TS2). Är det så att vi inte anser dessa vinster viktiga nog för att ta

med dem som argument för vårt ämnes berättigande? Eller är det så att vi faktiskt inte finner de rätta orden? I ärlighetens namn är vi kanske själva också fast i den rådande samhällssynen på det teoretiska som viktigare än det praktiska?

5.3 Den svårtolkade kursplanen

Under de intervjuer jag gjort med slöjdlärare i denna undersökning lägger de stor vikt vid det som kallas *handlingsberedskap* (3.5 Nyckelordsområden och övergripande teman vid intervjuerna). Handlingsberedskapen tolkar jag själv som det viktigaste ordet i kursplanen. Det finns tydliga kopplingar till handlingsberedskapen i kursplanens alla delar (2.6:13ff) och den speglas bakom grundläggande begrepp i både Skollagen och Läroplanen (2.5:12). Jag ser själv handlingsberedskapen, som den beskrivs i kursplanen för slöjd, som en bro över i samhällsnyttan. Detta bekräftas också i intervjuerna, även om vissa respondenter ser kopplingen tydligare än andra (4.4:23f).

Trots detta verkar det råda stor förvirring i tolkningen av kursplanen. Ser man på en del av det skrivna ligger tyngden på det vidare perspektivet, och ser man på en annan del ligger tyngden mer på den reella praktiska kunskapen (2.6:13ff). Svårt är också att få en helhetsbild av texten. Det är med andra ord helt förståeligt att tolkningen blir olika från person till person. Här tror jag det är av mycket stor vikt att den nya kursplanen är tydligare i det övergripande syftet med slöjdundervisningen. De intervjuade uttrycker en önskan om detta, samtidigt som de också beskriver en lättnad i att kunna tolka fritt. Kanske detta är relaterat till typ av person enligt Floridas teorier? Den som tolkar i det vidare begreppet tillhör kanske den nya kreativa samhällsklassen Florida talar om, medan den som tolkar i det lilla lever kvar i det han kallar *den protestantiska arbetsmoralen* (2006:235).

5.5 Slutsatser och följder

Enligt tradition är slöjden ett praktiskt ämne. När ämnet introducerades i skolan under slutet av 1800-talet, skulle eleverna i slöjden tillägna sig nyttiga kunskaper för livet som vuxna. Flickorna skulle, bland mycket annat, lära sig att sy i knappar och andra praktiska kunskaper som kunde behövas för att ta hand om hem, man och barn. Gossarna skulle lära sig hantverket och danas moraliskt i kroppsarbete. Tukt och förmaning, nytta, lydnad och hårt arbete är vad man kan läsa in mellan raderna i de tidiga beskrivningarna av slöjdamnet i skolan (Borg, 2001:10ff; 1995:55). Visserligen kan man också se en glimt av progressivismens tankar om att utveckla hela människan

hos bl.a. Otto Salomon med den pedagogiska slöjden han förespråkade i slutet av 1800-talet (Thorbjörnsson, 2008:41), och i arbetet med grundskolereformen runt tiden för andra världskriget (Borg, 2001:13), men ändå handlade det till syvende och sist om att skolan skulle fostra arbetsamma och dugliga medborgare för den tidens samhälle.

Idag lever vi i ett helt annat samhälle med helt andra krav på kunskap, men ändå ser fortfarande en övervägande del av befolkningen bara de praktiska nyttokunskaperna i slöjdundervisningen (NU-03). Är det så att vi sitter fast i den tunga traditionen och aldrig kommer lyckas skaka av oss denna präktighetsstämpel på grund av ämnets namn?

Kanske måste vi även i valet av namn på ämnet se till ett större perspektiv som speglar samhällsnyttan?

Vad blir då effekten av en tydligare kursplan och ett nytt namn för ämnet i det vidare syfte som jag eftersträvar i min tolkning? Här visar sig genast två nya ämnen för fortsatt forskning. Dels den troliga förändringen i vilka som söker sig till yrket och dels den omstrukturerad och likriktad i lärarutbildningen för ämnet som kommer att behövas. Idag kan man se stora skillnader i vad man lägger fokus på vid de olika högskolorna. Detta blir extra tydligt när man ser att egentligen enbart ett lärosäte utbildar i det samlade ämnet slöjd som kursplanen beskriver, medan de övriga fortfarande delar upp slöjdarterna i den utbildning de erbjuder. Visserligen förekommer en hel del samarbete mellan de olika grupperna i Umeå, där jag gick min ämnesutbildning, men fortfarande befäster man, genom att skilja slöjdarterna åt, snarare den gamla synen på två ämnen, än arbetar mot en ny syn på ett ämne.

I slutskedet av mitt arbete kan jag nu konstatera att jag fortfarande saknar riktigt bra ord för att beskriva mitt ämnes egentliga syfte - den samhällsnyttiga handlingsberedskapen. Samtidigt har jag kommit en bra bit närmare i min egen förståelse av detta syfte. Frågan är om de svårfångade orden skulle bli mindre nödvändiga att finna om vi ändrade namnet på ämnet? Skulle ett nytt namn som t.ex. *Nyskapande*, *Processkunskap* eller *Designkunskap* i sig själv bättre beskriva ämnets samhällsnyttiga syfte?

Referenser

- Abildrup Johansen, Bodil, Rathe Anna Louise & Rathe Jörgen (2002). *Möjligheternas barn I möjligheternas skola*. Stockholm: Sveriges Utbildningsradio AB
- Ahlquist, Eva-Marie, Gustafsson, Christina & Gynther, Per (2007).
Montessoripedagogik – en pedagogik för världens alla barn. I Forsell, Anna (Red.),
Boken om pedagogerna (s. 149-169). Stockholm: Liber
- Aristoteles (2003). *Ethics*. Bath: The folio society
- Bell, Judith (2007). *Introduktion till forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur
- Borg, Kajsa (1995). *Slöjdämnet i förändring 1962-1994* (LiU-PEK-R-191). Linköping:
Linköpings Universitet, Institutionen för pedagogik och psykologi
- Borg, Kajsa (2001). *Slöjdämnet intryck-uttryck-avtryck* (Linköping Studies in Education
and Psychology No. 77). Linköping: Linköpings Universitet, Department of
Behavioural Sciences
- Dahlberg, Gunilla & Åsén, Gunnar (2007). Loris Malaguzzi och den pedagogiska
filosofin i Reggio Emilia. I Forsell, Anna (Red.), *Boken om pedagogerna* (s. 149-169).
Stockholm: Liber
- Florida, Richard (2006). *Den kreativa klassens framväxt*. Göteborg: Daidalos
- Gunnarsson, Bernt (2007). *Lärandets ekologi*. Lund: Studentlitteratur
- Kvale, Steinar (2007). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Linde, Göran (2007). Historien om en radikal omdaning. I Forsell, Anna (Red.), *Boken
om pedagogerna* (s. 12-44). Stockholm: Liber
- Lindholm, Marika (2007). Waldorfpedagogiken och waldorfskolan. I Forsell, Anna
(Red.), *Boken om pedagogerna* (s. 135-147). Stockholm: Liber
- Lindström, Lars (2007). Sokrates och samtalskonsten. I Forsell, Anna (Red.), *Boken om
pedagogerna* (s. 47-77). Stockholm: Liber
- Nordheden, Inger (2007). Freinet och Arbetets pedagogik. I Forsell, Anna (Red.), *Boken
om pedagogerna* (s. 171-187). Stockholm: Liber
- Olsson, Britt-Inger & Olsson, Kurt (2008). *Att se möjligheter i svårigheter, barn och
ungdomar med koncentrationssvårigheter*. Lund: Studentlitteratur
- Riksdagen (1985). *Skollagen (1985:1100)*. Hämtad 20 oktober 2009, från
<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1985:1100>
- Selberg, Gunvor (2002). *Främja elevers lärande genom elevinflytande*. Lund:
Studentlitteratur

Sjöman, Lena (2008). Kunskap i hantverk – båtbyggerlinjen på Stensunds folkhögskola. I Gustavsson, Bernt (Red.), *Kunskap i det praktiska* (s. 21-50). Lund: Studentlitteratur

Skolverket (2002). *Grundskolan, Kursplaner och betygskriterier 2000*. Stockholm: Skolverket

Skolverket (2009). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo 94*. Stockholm: Skolverket

Skolverket (2005). *Slöjd, Nationella utvärderingen av grundskolan 2003, Ämnesrapport till rapport 253, NU-03*, Stockholm: Skolverket

Skolverket (2009). *Utkast till kursplan i slöjd*. Hämtad 24 oktober 2009, från <http://www.skolverket.se/sb/d/3097>

Stukát, Staffan (2009). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur

Sundgren, Gunnar (2007). John Dewey – reformpedagog för vår tid? I Forsell, Anna (Red.), *Boken om pedagogerna* (s. 79-106). Stockholm: Liber

Svenska akademiens ordlista, SAOL på nätet, hämtad 23 oktober 2009, från <http://www.svenskaakademien.se/web/Ordlista.aspx>

Säljö, Roger (2008). Den materiella kulturen och vårt kunskapande. I Borg, Kajsa & Lindström, Lars (Red.), *Slöjda för livet. Om pedagogisk slöjd* (s. 11-14). Lund: Studentlitteratur

Thorbjörnsson, Hans (2008). Svensk skolslöjd – en internationell framgång. I Borg, Kajsa & Lindström, Lars (Red.), *Slöjda för livet. Om pedagogisk slöjd* (s. 40-50). Lund: Studentlitteratur

Troedsson, Troed (2009, august, 11). Tankar presenterade i föredrag för Sallerupskolans personal vid konferens på Mossbylund. Eslöv: Paradigmmäklarna <http://www.parm.se/>

Bilagor

Bilaga 1 Förfrågan om intervju

Från: Lena Arnoldi [lena.arnoldi@telia.com]

Skickat: den 17 september 2009 17:07

Till:

Ämne: Intervju för examensarbete

Hej,

Mitt namn är Lena Arnoldi och jag håller just på med mitt examensarbete i textilslöjd vid Malmö Högskola. I detta arbete behöver jag intervjua ett antal slöjdlärare och nu hoppas jag att du skulle kunna tänka dig att träffa mig i ca 1 timme för en sådan intervju! Intervjun kommer att bandas, men naturligtvis är du helt anonym.

Eftersom tiden är knapp behöver jag träffa dig snarast, helst redan nästa vecka eller veckan därpå. För min del skulle det passa antingen tisdag efter 15.30, torsdag efter 14.00 eller någon tid på fredagen. Vi bör räkna med ca 1 timme. Skulle du kunna tänka dig detta och hur ser i så fall dessa tider ut för dig?

Intervjun kommer att handla om de nationella kursplanerna för slöjdamnet och din tolkning av dessa, så läs gärna på och fundera lite kring följande områden:

Tekniker, metoder och material
Handlingsberedskap
Estetiska värden

Tack på förhand för att du vill hjälpa mig!

Med vänlig hälsning

Lena Arnoldi

Bilaga 2 Teman vid intervju av Slöjdlärare inför examensarbete hösten 2009

Inledande/allmänna frågor

- Ålder
- Utbildningsort
- Examensår/tid i yrket
- Hantverksbakgrund
- Varför slöjdlärare – barnen eller hantverket i första hand?

Huvudfrågor

- Vad anser du är det huvudsakliga syftet är med slöjdundervisningen i skolan?
- Hur tolkar du det som skrivs i kursplanen om:
 - o Tekniker, metoder och material
 - o Handlingsberedskap
 - o Estetiska värden
- Hur tolkar du målen i kursplanen i förhållande till områdena ovan
 - o Att uppnå
 - o Att sträva mot
- Nya kursplanerna – hur skulle du vilja att de såg ut?
 - o Förändringar mot nuvarande
 - o För att passa din undervisningssyn
 - o Framtiden

Avslutande frågor

- Vad anser du att slöjdundervisningen i skolan ger eleven på lång sikt?
 - o Vilken nytta har eleven av ämnet i sitt fortsatta liv?
 - o Vilka insikter tar eleven med sig i sitt fortsatta liv?
 - o Vilken påverkan hoppas du kunna göra på eleven inför hans/hennes fortsatta liv?
- Vad anser du är samhällsnyttan i ett längre perspektiv med slöjdundervisningen i skolan?

